

УДК 341.3

DOI [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-3\(35\)-6-9](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-3(35)-6-9)**Граб Марія Іванівна,**

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, завідувач денного відділення Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Зелена, 149, корпус 4, м. Львів, 79028; grab-maria-00@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6303-9234>

ПОНЯТТЯ І ВИДИ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню поняття та класифікації збройних конфліктів як одного з ключових інститутів міжнародного гуманітарного права та міжнародного права загалом. Автор аналізує існуючі доктринальні та нормативно-правові підходи до визначення збройного конфлікту, виокремлює його основні ознаки, критерії інтенсивності та рівня організованості сторін. Особливу увагу приділяється розмежуванню міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів, а також специфіці їх правового регулювання відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них.

У контексті сучасних викликів міжнародній безпеці автор досліджує питання кваліфікації так званих «гібридних» збройних конфліктів, які поєднують класичні бойові дії із застосуванням неконвенційних методів, зокрема інформаційної, кібервійни та участі недержавних збройних акторів. Водночас акцентовано увагу на правозастосовчих проблемах, що виникають через відсутність єдиної дефініції збройного конфлікту в українському законодавстві, що суттєво ускладнює практику кваліфікації подій, які відбуваються в Україні з 2014 року.

У роботі здійснено огляд наукових позицій українських та іноземних дослідників, а також аналіз міжнародних правових актів і національних нормативно-правових джерел, які регулюють правовідносини в умовах збройних конфліктів. Обґрунтовано необхідність імплементації чітких міжнародно-правових стандартів у національне законодавство України для забезпечення правової визначеності, захисту прав людини та притягнення винних у скоєнні воєнних злочинів до відповідальності.

Стаття має на меті поглибити наукове розуміння збройних конфліктів, підвищити рівень правозастосовної практики у сфері міжнародного гуманітарного права та надати рекомендації для вдосконалення законодавчої бази України.

Ключові слова: збройний конфлікт, міжнародний збройний конфлікт, неміжнародний збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, гібридна війна, збройна агресія, міжнародне право, воєнні дії.

Hrab Mariia Ivanivna,

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Law, Head of the Full-time Department of the Lviv Institute Interregional Academy of Personnel Management, 149, Zelena Str., Building 4, Lviv, 79028; grab-maria-00@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-6303-9234>

CONCEPT AND TYPES OF ARMED CONFLICT

Abstract. The article is devoted to a comprehensive study of the concept and classification of armed conflicts as a fundamental institution of international humanitarian law and international law in general. The author analyzes existing doctrinal and legal approaches to defining an armed conflict, highlighting its main characteristics, intensity thresholds, and the level of organization of the parties involved. Special attention is paid to the distinction between international and non-international armed conflicts and the specifics of their legal regulation under the provisions of the 1949 Geneva Conventions and the Additional Protocols thereto.

In the context of modern threats to international security, the author explores the issue of qualifying so-called “hybrid” armed conflicts, which combine traditional hostilities with the use of non-conventional methods, including information warfare, cyber operations, and the participation of non-state armed actors. At the same

time, the article emphasizes the law enforcement challenges arising from the absence of a unified legal definition of “armed conflict” in Ukrainian legislation, significantly complicating the legal qualification of events taking place in Ukraine since 2014.

The study includes an overview of scholarly opinions of Ukrainian and foreign researchers, as well as an analysis of international legal acts and national legal sources regulating relations during armed conflicts. The author substantiates the necessity of implementing clear international legal standards into the national legislation of Ukraine to ensure legal certainty, protect human rights, and prosecute those responsible for war crimes.

The article aims to deepen the scientific understanding of armed conflicts, improve law enforcement practice in the field of international humanitarian law, and provide recommendations for enhancing Ukraine’s legislative framework.

Key words: armed conflict, international armed conflict, non-international armed conflict, international humanitarian law, hybrid warfare, armed aggression, international law, hostilities.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена зростанням кількості збройних конфліктів у світі, зокрема в Європі, де з 2014 року триває збройна агресія Російської Федерації проти України. Чітке визначення поняття «збройний конфлікт» та його видів має вирішальне значення для правильної правової кваліфікації ситуації, застосування міжнародного гуманітарного права, притягнення винних до відповідальності, а також захисту прав цивільного населення [1; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання поняття та класифікації збройних конфліктів досліджувалися багатьма науковцями, серед яких варто виокремити Г. Шіндель, Л. Досвальда-Бека, А. Абашідзе, а серед українських – О. Задорожного, В. Репецького [2; 3; 5]. Проте, попри значну кількість публікацій, низка аспектів лишаються дискусійними, зокрема щодо кваліфікації «гібридних» воєн, участі недержавних акторів та застосування міжнародного гуманітарного права у неміжнародних конфліктах [4; 6].

Постановка завдання. Метою статті є визначення правової природи збройних конфліктів, їхніх видів, характеристик та проблем правозастосування в умовах сучасних воєнних реалій. Завданням дослідження є аналіз міжнародно-правових актів, норм українського законодавства та наукових підходів для формування чіткого розуміння поняття «збройний конфлікт».

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «збройний конфлікт» займає центральне місце в міжнародному гуманітарному праві (МГП), адже саме воно визначає сферу його дії. Від кваліфікації конкретної ситуації як збройного конфлікту залежить, чи підлягатимуть сторони обмеженням і зобов’язанням, передбаченим Женевськими конвенціями 1949 р., Додатковими протоколами 1977 р., Римським статутом Міжнародного кримінального суду та іншими актами [3; 4; 7].

Попри виняткову важливість, універсального визначення поняття «збройний конфлікт» у міжнародному праві досі не існує. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) зазначає, що під збройним конфліктом слід розуміти ситуацію, коли між сторонами відбувається збройне насильство, яке має певний рівень інтенсивності та організованості [8]. Такий підхід було закріплено у численних рішеннях міжнародних трибуналів, зокрема Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії (МКТЮ), який наголосив, що «існує збройний конфлікт щоразу, коли відбувається застосування збройної сили між державами або тривале збройне насильство між державними органами влади та організованими збройними групами чи між такими групами всередині держави» [3].

Як зазначено у ст. 2 Женевських конвенцій, міжнародний збройний конфлікт (МЗК) виникає між двома чи більше державами, незалежно від того, чи визнають вони стан війни [7]. У МЗК застосовується вся система Женевських конвенцій, включно з положеннями щодо:

- захисту військовополонених (III Женевська конвенція);
- захисту цивільного населення (IV Женевська конвенція);
- обмеження засобів і методів ведення війни (Гаазьке право).

В історичному контексті МЗК охоплюють як «традиційні» війни між державами (напр., Друга світова війна), так і сучасні конфлікти, зокрема війна між Іраком та Іраном (1980-1988), війна в Перській затоці (1991), військова операція НАТО проти Югославії у 1999 році.

Зокрема, російсько-українська війна є прикладом міжнародного збройного конфлікту. Ця кваліфікація має значні правові наслідки, серед яких:

- застосування суворіших правил щодо окупації територій;

- кваліфікація окремих воєнних дій як воєнних злочинів;

- відповідальність держави-агресора відповідно до міжнародного права [8].

На відміну від МЗК, неміжнародний збройний конфлікт (НМЗК) має місце всередині однієї держави і відбувається:

- між збройними силами держави і організованими озброєними групами;

- між кількома організованими озброєними групами.

Основними критеріями для кваліфікації ситуації як НМЗК є:

- інтенсивність збройних дій (використання важкої зброї, кількість бойових зіткнень, чисельність жертв, територіальний масштаб);

- рівень організованості збройних груп (наявність командування, дисципліни, структури, здатності планувати операції) [8].

Прикладами НМЗК є громадянська війна в Сирії (з 2011 р.), конфлікт у Колумбії між урядом і угрупованням FARC, війна в Лівії (2011 р.).

Сучасні воєнні конфлікти дедалі рідше відповідають класичним моделям війни. З'являється феномен гібридних конфліктів, що характеризуються:

- одночасним використанням воєнних, інформаційних, кібернетичних, економічних і політичних засобів;

- широким залученням недержавних акторів, приватних військових компаній, найманців;

- запереченням участі держави у конфлікті навіть при її фактичній присутності [6].

Проблема правової кваліфікації гібридної війни полягає у відсутності її визначення в міжнародному праві. Це створює:

- труднощі в застосуванні МГП;

- невизначеність статусу комбатантів і цивільних осіб;

- ускладнення у фіксації воєнних злочинів.

Прикладом гібридної війни стала ситуація в Криму у 2014 р., коли російські військові діяли без розпізнавальних знаків, заперечуючи свою належність до Збройних сил РФ. Попри це, МКЧХ та численні уряди держав кваліфікували дії РФ як міжнародний збройний конфлікт, оскільки критерієм є фактичне застосування сили, а не її визнання [4].

Питання кваліфікації конфліктів має значення не лише для застосування МГП, але й для переслідування винних за міжнародні злочини. Статті 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду чітко розрізняють:

- воєнні злочини, вчинені під час міжнародного збройного конфлікту;

- воєнні злочини в умовах неміжнародного збройного конфлікту [4].

До прикладу, умисне вбивство цивільних осіб, катування, застосування заборонених видів зброї, депортація населення вважаються воєнними злочинами в обох видах конфліктів, однак в МЗК їх перелік ширший.

Українське законодавство лише частково імплементує норми міжнародного права, що регулюють збройні конфлікти. Певні спроби законодавчого визначення відображені в:

Законі України «Про оборону України», де зазначено поняття «збройна агресія» [1];

Разом з тим відсутність чіткого визначення поняття «збройний конфлікт» у законодавстві України створює прогалини в:

- правовому статусі учасників конфлікту;

- застосуванні МГП;

- кримінально-правовій кваліфікації діянь на окупованих територіях;

- механізмах притягнення до відповідальності за воєнні злочини.

У цьому контексті Україна стоїть перед необхідністю розробки єдиного законодавчого акту, який би закріплював визначення збройного конфлікту відповідно до міжнародних стандартів.

Важливим принципом МГП є те, що норми міжнародного гуманітарного права застосовуються автоматично, якщо існують факти збройного протистояння. Як наголошує МКЧХ, застосування Конвенцій «не залежить від формального визнання стану війни» [7].

Цей принцип має надзвичайне значення, оскільки дозволяє захищати цивільних осіб і жертв конфліктів навіть у тих випадках, коли сторони відмовляються визнавати наявність війни чи конфлікту. Саме він лежить в основі міжнародних зусиль із документування воєнних злочинів в Україні після 2014 р. [4].

Для України, яка перебуває в умовах міжнародного збройного конфлікту, актуальним є:

- чітке закріплення дефініції збройного конфлікту в національному законодавстві;

- гармонізація національного кримінального законодавства із Римським статутом;

- створення механізмів ефективного переслідування воєнних злочинів;

- розробка правових актів, що регулюють діяльність органів влади на окупованих територіях.

Таким чином, поняття та види збройних конфліктів мають як теоретичне, так і величезне практичне значення. Від належної кваліфікації ситуації залежить не лише застосування міжнародних конвенцій, а й захист прав цивільного

населення, а також можливість притягнення винних до відповідальності за воєнні злочини.

Висновки і перспективи дослідження. Поняття та класифікація збройних конфліктів залишаються актуальними як для міжнародного, так і для національного права. Особливу важливість набуває кваліфікація гібридних воєн та діяльності недержавних збройних акторів. Для України ця проблема має не лише теоретичне, а й практичне значення у контексті російсько-української війни.

Подальші дослідження потребують деталізації критеріїв відмежування збройних конфліктів від ситуацій внутрішніх заворушень, а також розробки єдиного законодавчого визначення збройного конфлікту в українському праві для забезпечення правової визначеності та відповідності міжнародним стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 28.06.2025).
2. Задорожній О. В. Міжнародне гуманітарне право. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 364 с.
3. Doswald-Beck L. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. *International Review of the Red Cross*. 2018. Vol. 100. P. 727–770.
4. International Committee of the Red Cross (ICRC). Commentary on the First Geneva Convention. Cambridge University Press, 2016. 870 p.
5. Репецький В. М. Міжнародно-правові аспекти кваліфікації збройних конфліктів. *Юридичний вісник України*. 2020. № 11. С. 21–26.
6. Schindler D. The Different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols. *RCADI*. 1979. Vol. 163. P. 117–155.
7. Geneva Conventions of 12 August 1949 and Additional Protocols. ICRC Database. URL: <https://ihl-databases.icrc.org>
8. ICRC. How is the Term “Armed Conflict” Defined in International Humanitarian Law? Opinion Paper. March 2008. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro oboronu Ukrainy» vid 6 hrudnia 1991 r. № 1932-XII [Law of Ukraine "On the Defense of Ukraine" dated December 6, 1991 No. 1932-XII.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (data zvernennia: 28.06.2025).
2. Zadorozhnii, O. V. 92022). Mizhnarodne humanitarne pravo [International humanitarian law]. Kyiv: Yurinkom Inter, 364 s.
3. Doswald-Beck L. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. *International Review of the Red Cross*. 2018. Vol. 100. P. 727–770.
4. International Committee of the Red Cross (ICRC). (2016). Commentary on the First Geneva Convention. Cambridge University Press, 870 p.
5. Repetskyi, V. M. (2020). Mizhnarodno-pravovi aspekty kvalifikatsii zbroinykh konfliktiv [International legal aspects of the qualification of armed conflicts]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. № 11. S. 21–26.
6. Schindler, D. (1979). The Different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols. *RCADI*. Vol. 163. P. 117–155.
7. Geneva Conventions of 12 August 1949 and Additional Protocols. ICRC Database. Retrieved from: <https://ihl-databases.icrc.org>.
8. ICRC. How is the Term “Armed Conflict” Defined in International Humanitarian Law? Opinion Paper. March 2008. Retrieved from: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.

Дата надходження статті: 28.09.2025

Дата прийняття статті: 15.10.2025

Опубліковано: 04.12.2025